

John Adams és az Egyesült Államok indiánpolitikájának kezdetei

John Adams (1735–1826) az Amerikai Egyesült Államok második elnöke (1797–1801) mindig is háttérbe szorult ismertebb kollégái, az első és a harmadik elnök, George Washington (1732–1799) és Thomas Jefferson (1743–1826) mögött. Ez, a már a kortársak körében is megfigyelhető viszonylagos mellőzöttség magát Adamset is zavarta, különösen Jefferson vonatkozásában, aki fiatalabb volt nála, s akiről úgy vélte, hogy a gyakorlatban kevesebbet tett az Egyesült Államok függetlenségének megvalósításáért. Úgy látta ugyanis, hogy a *Függetlenségi nyilatkozat* eredeti változatának megfogalmazásával minden dicsőség a virginiai politikusra háramlott helyette, aki az ott csak notóriusan hallgató Jeffersonnal ellentétben, a Második Kontinentális Kongresszusban éjt nappallá téve érvelt a tizenhárom észak-amerikai brit gyarmat önállósága mellett. Adams és Jefferson az 1790-es években politikai ellenfelekké váltak, s viszonyuk csak azt követően javult meg, hogy 1809-ben az utóbbi is visszavonult az aktív politizálástól. Korábbi élénk levelezésüket 1812-ben felújították, s életüket is egy napon, 1826. július 4-én, a *Függetlenségi nyilatkozat* elfogadásának fél évszázados évfordulóján fejezték be. Az igazság kedvéért azonban a történethez az is hozzátartozik, hogy Adamset még halálos ágyán is a kettejük jelentőségének megítélése foglalkoztatta. A délután fél hatkor bekövetkezett halálához közeledve ugyanis utolsó érthető szavai azok voltak, hogy „Thomas Jefferson túlél”. John Adamsnek azonban nem volt igaza. Jefferson ezúttal is megelőzte idősebb pályatársát, mivel valamivel korábban, déli tizenkettő húszkor hunyt el.

Az 1990-es évek közepétől érezhetően megnőtt az érdeklődés John Adams életműve iránt, s ez nem csupán a történész szakma részéről, hanem a szélesebb közvéleményben is megmutatkozott. Ami az utóbbit illeti, nagy példányszámban és több kiadásban fogyott el két, a szélesebb közönségnek szánt John Adams-életrajz. Az első *Joseph J. Ellis Passionate Sage* (A szenvedélyes bölcs) című munkája volt, amely a nyugalomba vonulása utáni időszak perspektívájából tekintett vissza Adams pályájának legfonto-

sabb mozzanatra. A másik *David McCullough* Pulitzer-díj nyertes könyve, amelyből az HBO Tom Hanks producersége mellett hét részes, nagy sikerű televíziós sorozatot is forgatott. McCullough munkája 2001-ben jelent meg, a részben Magyarországon forgatott és Emmy, valamint Golden Globe díjak sorát elnyerő sorozatot pedig 2008-ban mutatták be. De a szűkebb történetsszakma érdeklődése is felélénkült John Adams vonatkozásában, s ez politikai gondolkodásának újraértékelésében is megmutatkozott. Ebben *John Patrick Diggins* könyve, majd *C. Bradley Thompson* tanulmányai és könyve játszottak a legfontosabb szerepet. Különösen az utóbbi szerző munkái, aki nem epigonként vagy a premodern klasszikus republikánus hagyományban „benne rekedt”, a modern demokratikus viszonyokhoz alkalmazkodni képtelen maradi gondolkodóként ábrázolta az Egyesült Államok második elnökét, hanem olyan elméletalkotóként, aki fontos szerepet játszott a modern konzervatív hagyomány alapjainak lerakásában.¹

Ezt a John Adams iránti megnövekedett érdeklődést jelzi egy sajátos részterület, az amerikai kormányzat indiánokkal kapcsolatos politikája vonatkozásában *Daniel H. Usner*, a nashville-i Vanderbilt Egyetem professzorának tanulmánya, amelyik a *Journal of the Early Republic* 2013 téli számában jelent meg. A szerző, az észak-amerikai – főként a Mississippi alsó folyása mentén élő – indiánok történetének szakértője, aki több könyvet is publikált a témában.² A fentebb említett, Adams és Jefferson esetében megfigyelhető „egyensúlytalanság” ugyanis, az indiánokhoz való viszonyuk tekintetében is fennállt. Jeffersont nagyon érdekelték Amerika őslakosai. Gyermekkori lakóhelye még olyan határvidéknek számított, ahol indiánok is gyakran megfordultak. Foglalkozott eredetükkel, nyelveikkel, elsőként egyikeként tárt fel ősi indián sírhalmokat és az elnöksége alatt a Nyugat felderítésére kiküldött Lewis és Clark-féle expedíció (1804-1806) egyik fő céljának is az indiánoktól származó tárgyak gyűjtését tekintette. Monticellói kúriájának előcsarnokában – az ő elképzeléseinek megfelelően – ma is látható az expedíció által összegyűjtött tárgyak némelyike. Jefferson úgy vélte, hogy az indiánok rendkívüli szellemi teljesítményekre képesek, s értelmi

1. Joseph J. Ellis: *Passionate Sage. The Character and Legacy of John Adams*. (W. W. Norton, New York, 1994.); David McCullough: *John Adams*. (Simon and Schuster, New York, 2001.); John Patrick Diggins: *John Adams*. (Henry Holt and Co., New York, 2003.); Bradley C. Thompson: *John Adams and the Spirit of Liberty*. (University Press of Kansas, Lawrence, 1998.)

2. *Indians, Settlers, and Slaves in a Frontier Exchange Economy: The Lower Mississippi Valley before 1783*. (University of North Carolina Press, Chapel Hill, 1992.); *American Indians of the Lower Mississippi Valley: Social and Economic Histories*. (University of Nebraska Press, Lincoln, 1998.); *Indian Work: Language and Livelihood in American History*. (Harvard University Press, Cambridge, Massachusetts, 2009.)

képességeiket illetően – a fekete afrikaiakkal ellentétben – egyenrangúak a fehérekkel. Ezért az Egyesült Államok harmadik elnöke úgy gondolta, hogy az indiánok – a felszabadítandó fekete afrikai rabszolgáktól eltérően – alkalmasak arra, hogy az amerikai köztársaság erényes állampolgáraivá váljanak. Mindössze az szükséges, hogy átvegyék a fehérek életmódját.³ John Adams számára viszont az amerikai őslakosokkal való kapcsolat nem volt olyan eredendő élmény, mint virginiai kollégájának. Ezért az Adams életét tanulmányozó szakemberek sem nagyon foglalkoztak azzal, hogy a második elnöknek mi volt a véleménye az indiánokról, s ezt a felfogást Joseph J. Ellis és David McCullogh fentebb említett könyvei sem változtatták meg. Usner professzor viszont e részterületen is az egyensúly „helyrebillentésére”, vagyis annak igazolására vállalkozott, hogy John Adamsnek is határozott véleménye volt az indiánokról, s hogy elnökként döntő szerepet játszott az új amerikai köztársaság indiánpolitikájának kialakításában.

Tanulmányának elején Usner négy pontban foglalta össze, hogy milyen vonatkozásokban igyekszik új megvilágításba helyezni az indiánok és John Adams viszonyát. Az első pontban azt állapította meg, hogy Adams figyelme elsőként az amerikai forradalom idején fordult az indiánok felé, amikor az egyes törzsek szövetségesekként vagy ellenségekként jelenhettek meg a britek ellen folytatott háborúban. Ebben az időben Adams indián képét elsődlegesen azok a hagyományok határozták meg, amelyek a „vad” indiánok ellen vívott gyarmati kori indián háborúkban gyökereztek, s amelyek az amerikai őslakosok kegyetlen hadviselési szokásaira helyezték a hangsúlyt. *Frederick M. Bindert* idézve azonban Usner arra is rámutatott, hogy az indián vezetőkkel való személyes találkozásai hatására „a kíváncsiság, az elragadtatottság és a csodálat keveréke kezdte felváltani a skalpolás és a vérontás borzalmas vízióját” (613. o.) A második pontban a tennessee-i történész elismerte, hogy a kortárs amerikai vezető politikusokhoz képest John Adams jóval kevesebbet foglalkozott az indiánokkal, ám arra is felhívta a figyelmet, hogy a korban nyomtatásban megjelent erre vonatkozó utalásai legfontosabb írásaiban láttak napvilágot. A harmadik pontban Usner úgy

3. Jefferson indiánokra és az afroamerikaiakra vonatkozó véleményére magyarul lásd: Thomas Jefferson: Jegyzetek Virginia államról (részletek). In: *Új rend egy új világban. Dokumentumok az amerikai politikai gondolkodás korai történetéhez*. Szerkesztette: Lévai Csaba. (Multiplex Media – Debrecen University Press, Debrecen, 1997.) 104-110. o.; Lévai Csaba: Hogyan biztosítható az erényes köztársaság fennmaradása? A klasszikus republikanizmus és a skót felvilágosodás összefonódása Thomas Jefferson politikai gondolkodásában. In: *„Politika philosophiai okoskodás”. Politikai nyelvek és történeti kontextusok a középkortól a XX. századig*. Szerkesztette: Fazakas Gergely Tamás – Miru György – Velkey Ferenc. (Debreceni Egyetem, Debrecen, 2013.) 221–229. o.

vélte, hogy George Washington alelnökeként (1789–1797) Adams szemtanúja volt az új szövetségi kormányzat indiánpolitikájának, s elnökként (1797–1801) ennek eredményeit fejlesztette tovább. Végül, a nashville-i szakember azt is elfogadta, hogy John Adams csekély érdeklődést mutatott az indiánok eredete vagy szokásai iránt, mégis sokat tett azért, hogy Amerika őslakosai „mélyen beágyazódjanak abba a gondolati érvrendszerbe, amellyel az alapító generáció tagjai megindokolták a Nagy-Britanniától független Amerika létrejöttét” (614. o.).

Az első ponttal kapcsolatban Usner azt állapította meg, hogy a függetlenségi háború kirobbanásakor az indiánok elsősorban az ellenség kegyetlenségének szimbólumaként jelentek meg Adams számára, s ebben a tekintetben egyenlőségjelet tett a britek és az indiánok közé. Amikor például 1775 júliusában arról értesült, hogy a brit hadsereg milyen károkat okozott apja szülőhelyén, Charlestown-ban, feleségének ironikusan azt írta, hogy „semmi mást sem remélhetünk szerető anyaországunktól, mint annál is förtelmesebb gonoszságokat, mint amik a vad indiánok gyakorlatát jellemzik” (614. o.). Attól is nagyon tartott, hogy a háborús helyzetben az indiánok és a rabszolgák az amerikaiak ellen fordulhatnak. A Második Kontinentális Kongresszus tagjaként elsősorban katonai stratégiai tényezőkként tekintett az indiánokra, akik állásfoglalása jelentős befolyást gyakorolhat a háború további menetére. Az egyik vezető amerikai politikusként személyes kapcsolatba is került azokkal az indián küldöttekkel, akikkel a Második Kontinentális Kongresszus tárgyalt, s ezek a személyes élmények jelentősen árnyalták Adamsnek azt az indiánképét, amely vad és kegyetlen harcosokként láttatta őket. Később visszaemlékezve nagy beleérző képességgel idézte fel például azt a jelenetet, amikor amerikai diplomataként 1778 júniusában először jelent meg a francia udvarban. Úgy vélte ugyanis, hogy a francia udvaroncok ugyanúgy tekintettek rá, mint „amerikai vademberre”, ahogyan az amerikai kongresszus tagjai szemlélték a tárgyalni érkező őslakos „amerikai vadembereket”. A kongresszus elé járuló indián vezetők pedig ugyanúgy érezhették magukat, mint ahogyan ő érezte magát Versailles, számára idegen közegében. Elsősorban a személyes találkozások hatására némi módosuláson ment keresztül John Adams indiánképe: egyrészt, továbbra is jellemző maradt az indiánok kegyetlen hadviselési módjától való félelemérzet, másrészt viszont megjelent nála egyfajta „leereszkedő elismerése” annak, hogy az indiánok milyen méltóságteljes stílusban tárgyalnak és kötnek szerződéseket, illetve békét (618. o.).

Usner második pontja arra vonatkozott, hogy John Adams valóban keveset foglalkozott az indiánokkal, viszont azt legfontosabb műveiben tet-

te, s rendszerint olyan pontokon, amelyek érvrendszerének kulcselemeit alkották. Korábban az amerikai őslakosokkal szembeni távolságtartását általában azzal magyarázták, hogy a XVIII. század közepén gyakorlatilag már nem éltek indiánok Új-Angliában, s ezért Adamset nem érték olyan meghatározó gyerekkori élmények az indiánokkal kapcsolatban, mint azt a Jeffersont, aki az indián ékesszólás példájaként élete végéig emlegetett egy olyan szónoklatot, amit gyerekkorában egy törzsfőnöktől hallott, s amelyből persze egy szót sem értett. Az újabb kutatások azonban felhívták a figyelmet arra, hogy az indián jelenlét a XVIII. század folyamán még végig érezhető volt Új-Angliában, s az 1810-es években visszaemlékezve, Adams maga is felemlvelte azokat az indián családokat, amelyek gyermekkori otthona közelében éltek.

John Adams egyik legfontosabb politikaelméleti munkája az *A Defence of the Constitution of the Government of the United States of America* (Az Amerikai Egyesült Államok kormánya alkotmányának védelmében, 1788.). Ennek előszavában, az arisztokratikus kormányzás jellemzőit tárgyalva említette meg, hogy „az észak-amerikai vadak legdurvább törzseinél a vezetőket bizonyos olyan családokból választják, akik a háború istenének közvetlen védelme alatt állnak” (620. o.). Ugyanitt arról is értekezett, hogy „a három hatalmi ág megváltoztathatatlan módon a természetben gyökerezik, mivel azok minden társadalomban – beleértve a természeti és mesterséges társadalmakat is – léteznek”. Vagyis az egyes, a kevesek és a sokaság hatalmának megosztásán alapuló kormányzat Adams által üdvösnek tartott rendszere az indiánok körében is jelen van: „Minden észak-amerikai nemzetnél megfigyelhető a király, a szenátus és a nép. A király hivatala életre szólóan választott, a főnökök alkotják a rendes tanácsot, ahol a nemzeti ügyeket megtárgyalják, s ahol az elsőfokú döntések születnek; a legfontosabb ügyben azonban – ami a hadüzzenetet jelenti – a király és a főnökök nemzeti gyűlést hívnak össze a nagy tanácskozó tűz köré, ahol közlik az emberekkel a döntésüket és feláldoznak egy állatot”. (620. o.) Vagyis Adams, művének kiemelkedően fontos részében, egyértelműen a saját felfogását alátámasztandó hivatkozott az amerikai indiánok példájára. A massachusettsi politikus ugyanis nem tagadta, hogy a szuverenitás végső forrása a nemzet, ám egy olyan rendszert részesített előnyben, amelyben a végrehajtó hatalom vezető pozíciója és az arisztokratikus méltóságok bizonyos körben öröklődnek. Usner professor persze arra is felhívta a figyelmet, hogy Adams általában beszélt az észak-amerikai indiánok kormányzati formájáról, s nem vett tudomást az egyes törzsek gyakorlata közötti óriási eltérésekről. Az amerikai indiánok

felemlegetése elég gyakori volt a kor felvilágosult politikai irodalmában, ám John Adams – az általa nem kedvelt francia szerzőkkel ellentétben – a „természeti ember” példáját nem a politikai egyenlőség alátámasztására, hanem arra használta fel, hogy „olvasóit a túlságosan is kiterjedt demokrácia veszélyeire figyelmeztesse” (621-622. o.).

Harmadik pontja keretében Daniel Usner azt vizsgálta meg, hogy John Adams George Washington alelnökeként, majd pedig elnökként milyen szerepet játszott az új szövetségi kormányzat indiánpolitikájának kialakításában. Kevésbé ismert, hogy az új amerikai kormányzati rendszer gyakorlati „beüzemelésének” egyik nagyon fontos eleme az indiánpolitikával volt kapcsolatos. Az 1787-ben kidolgozott új szövetségi alkotmány II. cikkelye, második paragrafusának második bekezdése kimondja, hogy „az elnöknek joga van a Szenátus tanácsa és hozzájárulása alapján nemzetközi szerződések kötésére, feltéve, hogy a jelenlévő szenátorok kétharmada ahhoz hozzájárul”.⁴ A Washington-kabinet felállása után az első „nemzetközi” szerződés megtárgyalására a délkeleti indián népekkel (csaktó, csikaszó, krik) került sor. E mögött az a megfontolás rejlett, hogy a korabeli amerikai kormányzati álláspont szerint az indián törzsek külföldi nemzeteknek minősültek, hiszen tagjaikat nem tekintették az Egyesült Államok állampolgárainak. Washington elnök és Henry Knox hadügyminiszter annak rendje és módja szerint el is ment a Szenátus ülésére, hogy az alkotmány fenti pontjának megfelelően kikérje a testület „tanácsát és hozzájárulását” az említett szerződéstervezettel összefüggésben. A szenátus ülést annak elnöke, John Adams alelnök vezette és ő olvasta fel a kormányzat javaslatát, illetve a vonatkozó dokumentumokat. Az épület melletti utcán elhaladó szekerek zaja azonban elnyomta Adams hangját, s az így keletkezett zavart a szenátorok egy csoportja arra használta fel, hogy több időt és újabb anyagokat kérjen a kérdés megvitatására. Valójában, a szenátorok azt akarták elérni, hogy maguk között, az elnök jelenléte nélkül tárgyalhassák meg a szerződések ügyét. Washington dühösen elhagyta a termet. Két nap múlva visszatért ugyan, de még nagyobb ellenállással találta magát szembe. Így alakult ki az a máig tartó gyakorlat, hogy az elnök vagy a kormány megtárgyalja és megkötí az adott nemzetközi szerződést, s már az aláírt okmányt terjesztik utólagos véleményezés és ratifikálás céljából a szenátus elé.

Mint szó volt róla, a Washington-kormány külföldi nemzetekként tekintett az indiánokra. E mögött az a törekvés állt, hogy az indián ügyek intézése a szövetségi kormányzat hatáskörébe tartozzon a tagállamokkal szemben.

4. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya. In: K. Janda – J. M. Berry – J. Goldman: *Az amerikai demokrácia*. (Osiris, Budapest, 1996.) 452. o.

Erre az alkotmány I. cikkelyének második, nyolcadik és tizedik paragrafusainak megfelelő értelmezése teremtett jogalapot. A második paragrafus azt állapította meg, hogy az indiánokat nem kell figyelembe venni akkor, amikor megállapítják az egyes tagállamokra jutó képviselőházi helyek számát. A nyolcadik paragrafus felhatalmazta a kongresszust „az idegen nemzetekkel folytatott, az egyes tagállamok közötti és az indián törzsekkel folytatott kereskedelem szabályozására”. A tizedik pedig kimondta, hogy „az egyes tagállamok nem lehetnek szerződés, külföldi szövetség vagy konföderáció részesei”.⁵ A második paragrafusból az a következtetés volt levonható, hogy az indiánok nem állampolgárai az Egyesült Államoknak, hanem külföldi nemzetek tagjai. A nyolcadik paragrafusból az adódott, hogy ily módon, a velük folytatott kereskedelem szabályozása a szövetségi Kongresszus – nem pedig a tagállami törvényhozások – hatáskörébe tartozik, annál is inkább, mivel a tizedik paragrafus értelmében a tagállamok nem köthetnek szerződéseket külföldi hatalmakkal. A Kongresszus a kormányzat fenti értelmezésének szellemében alkotta meg 1790-ben azt az első törvényt, amely az indiánokkal fenntartott kapcsolatok szabályozását célozta (Indian Trade and Intercourse Act – Törvény az indiánokkal folytatott kereskedelemről és érintkezésről). E törvény többek között arról rendelkezett, hogy kik és milyen feltételek mellett jogosultak az indiánokkal folytatott kereskedelemre, hogy milyen eljárás alá kell vonni azokat, akik megsértik az indiánok jogait és tulajdonát, és létrehozta a megfelelő szövetségi ügynökségeket az indián területeken. Nagyon fontos volt a törvénynek az a részlete, amelyik arról intézkedett, hogy az egyes személyek vagy a tagállamok indiánoktól történő földvásárlásai kizárólag akkor érvényesek, ha azokat a szövetségi kormány által megkötött szerződésekbe is belefoglalták. S bár alelnökként John Adamsnek nem volt közvetlen ráhatása a szövetségi indiánpolitika alakítására, nagyon sok olyan ceremonális alkalmon vett részt, amelyen az Egyesült Államok vezetői indián főnökökkel találkoztak, például egy-egy szerződés aláírásakor.⁶ S amint arról korábban már szó esett, ezek a közvetlen találkozások nagymértékben árnyalták Adams indiánokkal kapcsolatos felfogását.

Elnökként John Adams a washingtoni alapokra épített jó kapcsolatok fenntartása mellett kötelezte el magát. Mint beiktatási beszédében megfogalmazta: „Amerika bennszülött népeivel szembeni” politikáját „az

5. Az Amerikai Egyesült Államok alkotmánya i. m. 447. o., 449–450. o.

6. Adamset nagymértékben frusztrálta Washington azon döntése, hogy az alelnök ne vegyen részt a kabinet ülésein. Ez is szerepet játszott híres véleménye megfogalmazásában, hogy az amerikai alelnöki hivatal „a legjelentéktlenebb, amit... az emberi találékonyság valaha is kieszelt”. Idézi: Usner 613–614. o.

egyenlőség és az emberiség szelleme” fogja vezérelni, s „annak ösztökélésével, hogy barátságosabbak legyenek velünk, s hogy állampolgáraink pedig barátságosabbak legyenek velük, az a törekvésünk, hogy javítsunk a körülményeiken”. (629. o.) S Usner professzor megállapítása szerint „az 1790-es évek második felének indiánpolitikáját valóban a határvidéki háborúskodás hiánya, a szerződésalkötési politika szorgalmazása, valamint kereskedelmi állomások és ügynökségek létrehozása jellemezte”. (629. o.) A tennessee-i szakember nem tagadta, hogy Adams elnökségének egészét tekintve az indián ügyek csekély szerepet játszottak. Néhány fontos esemény azonban ebben a vonatkozásban is történt. Ilyen volt például az, hogy az indiánpolitika célpontja az északnyugati területekről a délkeleti régióba helyeződött át, s a cseroki indiánokkal egy fontos szerződés megkötésére is sor került 1798-ban.

Az utóbbi tető alá hozatalával John Adams célja az volt, hogy „számukra (ti. a cserokik számára – a szerző) támogassa az igazságot, illetve állampolgáraink érdekeit és kényelmét” (830. o.) Konkrétan arról volt szó, hogy egyre több fehér telepes nyomult be arra a területre, amelyet egy, még 1791-ben kötött szerződés a cserokik számára biztosított. Adams kormányzata katonai erő alkalmazásával távolította el az önkényes behatolókat az indián területről, ám ezzel egy időben arra igyekezett rávenni a cserokikat, hogy a kérdéses területet adják el az Egyesült Államoknak. Így a kiköltöztetett amerikaiak visszatérhettek volna a korábban önkényesen elfoglalt területre. A megkötött szerződés szerint a cserokik végül körülbelül félmillió acre (egy acre=0,41 hektár) területről mondtak le az eredetileg tőlük követelt több millió acre helyett. Ezen túlmenően, az Egyesült Államok kormánya ötezer dollár értékű árut és ezer dollárnyi évjáradékot fizetett nekik.

Adams az 1800-as elnökválasztás elvesztése után megkeseredve és csalódottan hagyta el az elnöki hivatalt, s távozott a politikából. Jellemző az a szarkasztikus hangnem, ahogyan 1815-ben felidézte az eseményeket: „Hazám által lealacsonyítva és megszégyenítve dobtak ki a hivatalomból, és én örültem ennek. Nem éreztem megszégyenítve magam, mivel nem éreztem büntudatot” (632. o.). Ugyanakkor indiánpolitikáját sokkal derűsebb hangon, már-már eszményítve ábrázolta: „Elnökségem teljes ideje alatt a legkomolyabb, legbuzgóbb – s be kell valljam – sokba kerülő erőfeszítéseket tettem arra, hogy az indiánokkal megőrizsem a békét, s hogy felkészítsem őket a mezőgazdálkodásra és a civilizált életre. Kimondhatatlan megelégedésemre teljes sikert arattam. Az én időmben egyetlen csatabárdot sem emeltek fel, s az egyetlen tippeca-

noe-i csata többbe került az Egyesült Államoknak, mint nekem került az általános és állandó béke fenntartása” (633. o.).⁷

Usner professzor negyedik pontja szerint Adams különböző írásaival jelentős szerepet játszott abban, hogy az indiánok fontos részét képezzék annak az érvrendszernek, amellyel az amerikai forradalmárok alátámasztották a Nagy-Britanniától való elszakadás gondolatát. Az észak-amerikai gyarmatok és az anyaország ellentétének kibontakozásakor, több amerikai szerző – például James Otis (1725-1783) és Thomas Jefferson – is azzal érvelt a brit kormányzat kizárólagos amerikai fennhatósága ellen, hogy a gyarmatosok nem a brit kormány segítségével, hanem saját erejükre támaszkodva tették művelhetővé az amerikai „pusztaságot”, s ennek során ők voltak azok, akik a „vademberek” ellenállását is leküzdötték. John Adams ezt a gondolatot már egy fiatalkori művében (*A Dissertation on Canon and Feudal Law* – Értekezés a kánonjogról és a feudális jogról, 1765) is felvette, majd a „Novanglus” álnéven 1773-ban írott cikksorozatában fejlesztette tovább. Ez utóbbiban arról értekezett, hogy a hódítás joga nem teremtett jogalapot Nagy-Britannia számára Észak-Amerika birtoklására. Ezt a gyarmatosok is érzékelték, s ezért „földjeiket becsületesen megvásárolták a bennszülöttektől”. Ezzel nemcsak elismerte az indiánok földhöz való jogát, hanem azt is állította, hogy „Ez nem meghódított, hanem felfedezett ország. Nem a király kapta meg öröklés útján, hanem a telepesek fedezték fel. Nem házasság útján került a király birtokába, hanem a telepesek vásárolták meg a vadaktól. Nem a király adományozta kegyelemből, hanem drágán, nagyon drágán szereztek meg a gyarmatosok azon munka, vér és kincsek által, amelyet arra fordítottak, hogy művelés alá vonják azt” (835–636. o.). Mint Usner rámutatott, ez az érvelés Thomas Jefferson gondolkodásában is fontos szerepet játszott. Nem csak az *A Summary View of the Rights of British America* (Brit-Amerika jogainak összefoglaló áttekintése, 1774) című pamfletjébe, hanem a *Függetlenségi nyilatkozatba* is bekerült.⁸

Eltekintve annak vizsgálatától, hogy John Adamsnek és Jeffersonnak mennyire volt igaza abban, hogy a brit Korona semmilyen módon sem tá-

7. 1811. november 7-én a Tippecanoe folyó mellett vívott csatában az amerikai csapatok a későbbi elnök, William Henry Harrison (1773–1841) tábornok vezetésével nagy nehézségek árán elérték a sauni főnök Tecumseh, illetve fivére, „A Próféta” által vezetett indián szövetség felbomlását. Magyarul lásd: Borsányi László: *Hontalanok hazájukban. Az első amerikaiak történelme Észak-Amerika történetében (XVII–XIX. század)*. (Helikon, Budapest, 2001.) 59–63. o.

8. John Adams *Értekezés a kánonjogról és a feudális jogról* című munkájának részletei, illetve Jefferson *Brit-Amerika jogainak összefoglaló áttekintése* című írása magyarul is olvasható: *Új rend egy új világban* i. m. 3–24. o., 75–94. o.

mogatta az észak-amerikai gyarmatok létrejöttét és fejlődését, számunkra a lényeg az, hogy Adams élete végéig kitartott e felfogás mellett. Egy 1818-ban, nyolcvanhárom évesen írott levelében is azt fejtette, hogy az angol nemzet, a parlament vagy a király nem tarthatott igényt az észak-amerikai földek feletti tulajdonjogra, mivel azok az indiánok kezében voltak. Viszont „néhány, maroknyi vándorló vad törzs” igényt tarthatott-e „a glóbusz negyede feletti tulajdonjogra, amely sok millió boldog ember táplálására volt alkalmas?” (637–638. o.) Adams elismerte, hogy „minden emberhez hasonlóan, az indiánok is rendelkeztek az élethez, a szabadsághoz és a tulajdonhoz fűződő joggal”, ám azt tagadta, hogy „ezen túlmenő joguk lett volna az uralomhoz és a tulajdonhoz”. Ezen azt értette, hogy az indiánok „kizárólagos joggal rendelkeztek volna a vadászatra és a halászárra” Amerika érdeiben. A gyarmatosok pedig ennek megfelelően viselkedtek velük. Nem bízván az angol királyok által kibocsájtott kiváltságlevelek érvényességében, a telepesek méltányolták az amerikai őslakosok tulajdonjogát és „tárgyalásokba bocsátkoztak velük, megvásárolták a jogaikat és igényeiket és fizettek azokért”. Adams nem tudta elképzelni, „hogyan lehetett volna nagyobb egyenlőséggel és emberességgel bánni”. Ha viszont a gyarmatosok és az őslakosok között ilyen idilli viszonyok voltak, akkor miért törtek ki azok az indiánháborúk, amelyekkel kapcsolatban a massachusettsi politikus az indiánok barbár és kegyetlen harcmódoráról értekezett? Adams ezt az indiánok bigott pogányságával és azzal magyarázta, hogy ellenálltak „a civilizációnak és a kereszténységnek” (638. o.) Amint Usner professzor rámutatott, ezzel a felfogásával „John Adams segített elvetni annak a magvait, amit a történészek a későbbiekben amerikai kivételenségnek neveztek... A vad harcosok ellen magukat önállóan megvédő heroikus angol telepesek mitologizálásával közvetlenül azt érte el, hogy a gyarmatosokat elválasztotta attól a birodalomtól, amelyik elsőként Amerikába küldte őket. Mindennek hosszabb távú hatása pedig az volt, hogy utódaik terjeszkedését elhatárolta az európai stílusú imperializmustól” (639. o.) Így aztán, az indiánoknak döntő szerepet tulajdonított az önálló amerikai identitás kialakulásában.

Összegzőképpen a nashville-i történész azt állapította meg, hogy John Adams – az amerikai forradalom több más vezetőjével együtt – nagymértékben járult hozzá annak megfogalmazásához, hogy az amerikaiak elkövetkező nemzedékei hogyan tekintettek Észak-Amerika őslakosaira. Mint megfogalmazta: „Azáltal, hogy az amerikai szabadság veszedelmes ellenfeleiként írták bele az indiánokat a nemzet történetébe, s azzal, hogy ezt a szabadságot olyan szorosan kapcsolták össze az indiánok vereségével, az

Alapító Atyák – az indián szuverenitás méltánylására és megvédelmezésére irányuló legőszintébb erőfeszítéseik ellenére is – maguk segítettek aláásni azt. Az amerikai indián történelemnek John Adams és a hozzá hasonlók általi retorikai és ideológiai manipulációjának ártalmas hatása lett arra nézve, ahogy amerikai állampolgárok generációi tekintettek az indián népekre” (641. o.).

Daniel H. Usner: „A Savage Feast They Made of It”. John Adams and the Paradoxical Origins of Federal Indian Policy. („Vad ünnepet csináltak belőle”. John Adams és a szövetségi kormány indiánpolitikájának paradox eredete) *Journal of the Early Republic*, 33. évf., 4. szám, 2013 Winter, 607–641.

Lévai Csaba